10 ASKELTA

kestävämpään ja oikeudenmukaisempaan kauppapolitiikkaan

KANSAINVÄLINEN KAUPPA JA KAUPPAPOLITIIKKA

vaikuttavat monin tavoin ihmisten elämään kaikkialla maailmassa. Oikeanlaisella kauppapolitiikalla voidaan edistää ihmisten hyvinvointia, työpaikkojen syntymistä, osaamisen leviämistä, kansainvälistä yhteistyötä sekä kestävää kehitystä. Huonosti toteutetulla kauppapolitiikalla on puolestaan kielteisiä vaikutuksia sekä globaalilla että paikallisella tasolla. Globaalissa taloudessa on tärkeää luoda kaupalle yhdessä sovitut säännöt, jotka ovat johdonmukaisia kestävän kehityksen Agenda 2030:n sekä kansainvälisten ihmisoikeussitoumusten kanssa.

Tällä hetkellä Euroopan unionin ja Suomen kauppapolitiikassa sekä kansainvälisen kaupan pelisäännöissä on ristiriitoja suhteessa näiden periaatteiden toteutumiseen. Kansainvälistä kauppaa ohjaavat säännöt ja sopimukset ovat esimerkiksi sanktioituja toisin kuin ihmisoikeus- ja ympäristösopimukset, mistä seuraa, että ihmisoikeus- ja ympäristönäkökohdat voivat jäädä yritysten ja investoijien intressien varjoon. On myös ongelmallista, että kauppasopimuksia koskevat neuvottelut eivät edelleenkään ole avoimia, vaikka niiden vaikutukset ulottuvat monin tavoin yhteiskuntaan, politiikkaan ja ihmisten arkeen.

Kauppapolitiikka ei saa perustua lyhytnäköiselle voitontavoittelulle maapallon ekologisten rajojen, ihmisoikeuksien ja tulevien sukupolvien elinmahdollisuuksien kustannuksella. Sen sijaan tarvitsemme kauppapolitiikkaa, joka palvelee ihmisoikeuksien toteutumista, köyhyyden poistamista ja hyvien työpaikkojen luomista sekä edistää ympäristönsuojelua ja kestävämpiä tuotanto- ja kulutustapoja. Tässä järjestöjen yhteisessä visiossa esitämme 10 askelta kestävämpään kauppapolitiikkaan. Toivomme näiden periaatteiden ja suositusten herättävän keskustelua EU:n ja Suomen kauppapolitiikan suunnasta sekä kauppapolitiikan kansainvälisten sääntöjen kehittämisestä.

1 IHMISOIKEUKSIA JA YMPÄRISTÖNSUOJELUA KOSKEVIEN SITOUMUSTEN ENSISIJAISUUS

EU:n ja sen jäsenvaltioiden tulee toteuttaa kansainvälisiä ihmisoikeussitoumuksia ja kestävän kehityksen periaatteita ensisijaisena velvollisuutenaan. Kauppapolitiikan lähtökohtana tulee olla, että kansainvälisille ympäristö- ja ihmisoikeussitoumuksille ristiriitaisia kauppa- tai investointisopimuksia ei neuvotella. Mikäli kauppasopimusten ja ympäristönsuojelua tai ihmisoikeuksia koskevien sitoumusten välillä ilmenee ristiriitoja, kauppapoliittiset sitoumukset on tulkittava jälkimmäisille alisteisiksi.

2 NEUVOTTELU- JA PÄÄTÖKSENTEKOPROSESSIEN DEMOKRAATTISUUS JA LÄPINÄKYVYYS

Kauppapolitiikkaa ja -sopimuksia koskevien neuvotteluprosessien on oltava avoimia ja läpinäkyviä.

EU:n kauppa- ja investointisopimusten neuvottelumandaattien tulee olla aina avoimen demokraattisen tarkastelun kohteena sekä kansallisesti että EU-tasolla. Eri sidosryhmille on turvattava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa neuvotteluihin prosessin eri vaiheissa. On tärkeää, että kansalaisyhteiskunta osallistuu ennakoivaan käsittelyyn mahdollisimman laajasti.

Kansainvälinen kauppa tarvitsee yhteisiä pelisääntöjä, joista on sovittu kaikkien maailman maiden kesken. Näiden yhteisten pelisääntöjen lähtökohtana tulee olla laillisuusperiaate, moniarvoisuus, demokratia sekä sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä kehitys. Maailmanlaajuisten monenvälisten sopimusten edistäminen on ensisijaista, vaikka toistaiseksi esimerkiksi työelämää ja ympäristönsuojelua koskevien sääntöjen edistäminen onkin onnistunut paremmin alueellisten ja kahdenvälisten neuvottelujen kautta. Kehitysmaille on turvattava yhtäläinen pääsy neuvottelemaan kansainvälisen kaupan säännöistä.

3 ILMASTONMUUTOKSEN VASTAISTEN TOIMIEN JA EKOLOGISESTI KESTÄVÄN KEHITYKSEN EDISTÄMINEN

Kauppapolitiikan tulee johdonmukaisesti tukea Pariisin ilmastosopimuksen tavoitetta rajoittaa maapallon lämpeneminen alle 1,5 asteeseen. Kauppasopimusten johdonmukaisuutta suhteessa Pariisin sopimuksen tavoitteisiin tulee arvioida koko neuvotteluprosessin ajan, ja arvioissa täytyy huomioida myös kulutukseen sisältyvät päästöt. Päästöjen ulkoistamista politiikkatoimena ei pitäisi enää jatkossa edistää. Kauppasopimusten tulee olla yhteensopivia nopeiden ja koko talouden kattavien päästövähennysten kanssa. On varmistettava, että kauppasopimuksiin ei sisälly esimerkiksi investointisuojan muodossa rajoituksia toimille, jotka edesauttavat siirtymää vähäpäästöisempiin ja kestävämpiin tuotanto- ja kulutustapoihin.

Kauppasopimusten ja muiden kaupan lisäämiseen tähtäävien toimien ympäristövaikutuksia tulee arvioida sekä paikallisesta että globaalista näkökulmasta. Vaikutusten seurantaa tulee jatkaa myös sopimusten voimaantulon jälkeen. Sopimuksia tulee muuttaa, jos niiden ympäristövaikutukset osoittautuvat ekologisesti kestämättömiksi.

4 IHMISOIKEUKSIEN TURVAAMINEN SEKÄ SÄÄLLISEN TYÖN JA SOSIAALISESTI KESTÄVÄN KEHITYKSEN EDISTÄMINEN

Ihmisoikeusnäkökohdat on otettava vahvemmin EU:n kauppapolitiikan lähtökohdaksi. Kauppasopimukset tulee laatia siten, että ne edistävät ihmisoikeuksien kaikille yhdenvertaista toteutumista. Myös kansainvälisen työjärjestö ILO:n perusperiaatteiden kunnioittamisen tulee olla kauppasopimusten lähtökohta.

On varmistettava, että esimerkiksi kauppasopimusten sijoittajansuoja ei heikennä tai vaaranna valtioiden keinoja ja voimavaroja turvata ihmisarvoista työtä, ruokaa, terveyttä tai muita peruselinehtoja koskevia yhdenvertaisia ihmisoikeuksia. EU:n kauppasopimusten tulee johdonmukaisesti tukea YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevia ohjaavia periaatteita (UNGP) sekä asettaa sanktioita näiden periaatteiden rikkomisesta. Kaupan sääntöjen tulee tukea myös muita kansainvälisiä toimia sosiaalisesti kestävän kehityksen ja ihmisoikeuksien edistämiseksi.

Kauppasopimusten sosiaalisia ja ihmisoikeusvaikutuksia eri alueilla ja eri ihmisryhmien kannalta tulee arvioida neuvotteluiden alla, aikana ja säännöllisesti sopimusten voimaantulon jälkeen. Sopimuksia tulee muuttaa, jos niillä on kielteisiä vaikutuksia ihmisoikeuksien toteutumiseen tai ne heikentävät sosiaalisesti kestävää kehitystä.

5 VASTUULLISEN YRITYSTOIMINNAN EDISTÄMINEN

Globaalissa taloudessa yritysvastuukysymykset kytkeytyvät monin tavoin kauppapolitiikkaan. Kauppapolitiikan on edistettävä YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden toteutumista muun muassa siten, että kauppasopimuksiin kirjataan säädöksiä, jotka velvoittavat yritykset arvioimaan ja minimoimaan toimintansa ihmisoikeusriskejä.

YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden (UNGP) mukaisesti yrityksillä on vastuu varmistaa ihmisoikeuksien kunnioitus koko tuotantoketjuissaan. Näiden periaatteiden nojalla yritysten tulee noudattaa huolellisuusvelvoitetta, eli tehdä jatkuvaa arviointia tuotantonsa ihmisoikeusvaikutuksista, avata valituskanavia uhreille, minimoida ja korvata toimintansa aiheuttamat vahingot ja raportoida tästä työstä avoimesti.

Euroopan unionin ja Suomen tulee kehittää osana kauppapolitiikkaa säädöksiä ja normeja, jotka edistävät yhä sitovampaa huolellisuusvelvoitetta yrityksille sekä kattavampaa raportointia. Lisäksi on tärkeää, että EU ja Suomi tukevat ja edistävät YK:n ihmisoikeuskomiteassa käytäviä neuvotteluita sitovista yritysvastuusäännöistä.

Yksi perimmäisistä muutosvoimista ihmisoikeuksien ja kestävän kehityksen edistämiseksi on läpinäkyvyys. Myös kauppapolitiikassa tulee edistää yhä läpinäkyvämpiä tuotemerkintöjä ja raportointia.

6 POLIITTISEN LIIKKUMAVARAN TURVAAMINEN

Kestävää kehitystä on voitava edistää poliittisin keinoin eurooppalaisella, kansallisella ja paikallisella tasolla. Kansainvälisten kauppasopimusten tulee säilyttää kansalaisten ja heidän demokraattisesti valitsemiensa päättäjien oikeudet päivittää ja tarvittaessa muuttaa hallitusti politiikkaansa.

Esimerkiksi kauppasopimuksissa sijoittajille myönnettävät oikeudet tai niihin liittyvä korvausvaatimusten pelko eivät saa rajoittaa hallitusten liikkumavaraa toimia kansalaisten ja haavoittuvimpien ryhmien edun mukaisesti. Sijoittajien oikeudet eivät voi ulottua ympäristönsuojelulle, kansanterveydelle tai sosiaaliturvalle tärkeisiin palveluihin. EU:n kauppaneuvotteluissa ei pidä käyttää niin kutsuttua negatiivisen listauksen lähestymistapaa, joka avaa peruuttamattomasti kansainväliselle kilpailulle kaikki toimialat, joita neuvotteluosapuoli ei ole huomannut erikseen nimetä.

Erityisesti köyhimmillä mailla tulee olla oikeus suojella omaa tuotantoaan ja ruokaturvaansa sekä päivittää talous-, maatalous- ja teollisuuspolitiikkaansa niiden oman tuotantorakenteen ja ympäröivien olosuhteiden muuttuessa.

7 YHTÄLÄINEN MAHDOLLISUUS HAKEA JA SAADA **OIKEUTTA**

Kauppasopimuksiin ei tule sisällyttää erillisiä tuomioistuimia tai muita riitojenratkaisumenettelyjä, jotka turvaavat ainoastaan sijoittajien oikeuksia. Sen sijaan on tärkeää kehittää instituutioita, jotka varmistavat mahdollisuuden hakea ja saada oikeutta kaikille osapuolille, mukaan lukien kansalaiset, yhteisöt ja ammattiliitot.

Kun kauppasopimusten tavoitteisiin kirjataan ihmisoikeuksien edistäminen ja ympäristönsuojelu, on sopimusten tulkinnassa ja riitojen ratkaisussa sovellettava kauppaoikeuden lisäksi myös ympäristö-, työ- ja valtiosääntöoikeutta sekä näihin liittyvää kansainvälistä oikeutta.

8 **PAIKALLISEN TUOTANNON** TURVAAMINEN

Pienviljelijät tuottavat suurimman osan maailman ruoasta ja valtaosa siitä päätyy kulutukseen paikallisten, kansallisten ja alueellisten markkinoiden kautta. Ruokasuvereenisuuden ja kestävien ruokajärjestelmien näkökulmasta on tärkeää varmistaa, etteivät kansainväliset kauppa- ja investointisopimukset aseta globaaleja arvoketjuja etusijalle suhteessa paikallisiin markkinoihin. Omien ja luonnosta kerättyjä siementen käyttö viljelyyn on maanviljelijöiden oikeus, johon ei saa kajota patentteihin tai tekijänoikeuksiin vedoten.

Julkiset palvelut, kuten koulutus ja terveydenhuolto, tulee pitää kansainvälisten kauppa- ja investointisopimusten ulkopuolella.

9 **VERO-OIKEUDENMUKAISUUDEN** VARMISTAMINEN JA **FINANSSISÄÄNTELYN** TIUKENTAMINEN

Kauppapolitiikassa tulee johdonmukaisesti pyrkiä edistämään globaalia vero-oikeudenmukaisuutta sekä ehkäisemään verovälttelyä ja aggressiivista verosuunnittelua. Kauppasopimuksiin tulee sisällyttää sanktioituja velvoitteita veronkierron ja verovälttelyn estämiseksi, kuten velvoite yritysten maakohtaiseen veroraportointiin sekä velvoite luoda rekistereitä yritysten todellisista edunsaajista. Kestämättömän verokilpailun rajoittamiseksi kauppasopimuksiin voisi myös sisältyä sitoumuksia yhteisöveron vähimmäistasosta. Lisäksi on varmistettava, että kauppasopimukset eivät estä valtioita purkamasta haitallisia verokannustimia.

Finanssisääntelyä on voitava tiukentaa ja näin purkaa veronkiertoa helpottavia salaisuuskäytäntöjä. Perinteisten pankkipalvelujen eriyttämisen sijoituspankkitoiminnasta tulee olla mahdollista, eivätkä kauppa- ja investointisopimukset saa tätä vaikeuttaa.

10

KAUPPA ON VÄLINE, EI ITSEISARVO

Kauppapolitiikan päämääränä tulee olla kestävän hyvinvoinnin lisääminen ja ylläpitäminen, eikä sitä tule kehittää tulevien sukupolvien kustannuksella. Kauppapoliittisten ratkaisujen vaikutuksia on arvioitava eri alueiden ja osapuolten näkökulmasta sekä huomioitava erityisesti niiden vaikutukset haavoittuvimpien alueiden ja heikoimmassa asemassa olevien ihmisten kannalta. Myös vaikutukset tuotannon siirtymiseen ja sitä kautta ihmisten toimeentuloon ja työllisyyteen on selvitettävä sekä varmistettava tarvittava tuki rakennemuutoksen vuoksi työpaikkansa menettäville. Lisäksi kauppasopimusten ja muiden kaupan lisäämiseen tähtäävien toimien ympäristövaikutuksia tulee arvioida kattavasti ja varmistaa, etteivät ne kuormita ympäristöä kestämättömällä tavalla.

Julkaisun toteutuksen on koordinoinut Kehitysyhteistyöjärjestöjen EU-yhdistys Kehys ry, joka myös vastaa julkaisun sisällöstä.
Julkaisun toteutukseen on saatu ulkoasiainministeriön Eurooppatiedotus-tukea.